

Truva atı, Çanakkale.

Truva atı

GÜL SARIDİKMEN

A

NTİK Yunan mitolojisinde İda/Kaz dağında çoban Paris'in hakem olduğu bir güzellik yarışmasından bahsedilir. Adaylar,

Zeus'un kıskançlığıyla meşhur karısı gök tanrıçası Hera, savaş tanrıçası ve şehirlerin koruyucusu Athena ve aşk/güzellik tanrıçası Afrodit'tir.

Olimpos'ta kral Peleus ile Thetis evlenirken düğüne hemen hemen bütün tanrı ve tanrıçalar katılmıştır. Ancak, kavga çıkarmasın diye düğüne çağrılmayan bir kişi vardır. Bu kişi, kavga tanrıçası Eris'tir. Eris, bu olaya çok kızar ve ortalığı karıştırmak için üzerinde "en güzeline" yazılı olan altın bir elmayı Hera, Athena ve Afrodit'in de olduğu düğün sofrasına atar. Her üç tanrıça da en güzelin kendisi olduğunu iddia ederek elmayı sâhiplenmek isterler. Sâhibi belli olmayan altın elma, ortalığı karıştırır ve büyük kavga çıkar.

Zeus, Olimpos'un bu üç büyük tanrıçasının kavgasına müdâhale ederek, elmayı İda/Kaz dağında çobanlık yapan Paris'in seçeceği kişiye verilmesini buyurur. Paris, diğer adıyla koruyucu anlamı taşıyan Aleksandros, Troya kralı Priamos ile Hekabe'nin en küçük oğludur. Kraliçe Hekabe, Paris'i doğurmadan birkaç gün önce gördüğü rüyânın etkisinde kalır. Rüyâsında, karnından çıkan bir alevin Troya surlarını sarıp şehri yaktığını görmüştür. Falcılar bu rüyâyı kötüye yorumlayarak doğacak çocuğun şehri yıkıma götüreceğini söylerler ve bunun üzerine, Hekabe doğurunca kral Priamos bebeği alıp İda dağına götürmesi için bir uşağa teslim eder. Bebeği dağa götüren uşak onu vahşî hayvanların içine, ölüme terk eder. Ancak, uşağın umduğu olmamış, bir dişi ayı bebeği emzirmiştir. Bir süre sonra bir çoban bebeği bulur ve evine götürerek diğer çocuklarıyla bir arada büyütür.

Zeus'un üç güzel arasından en güzelinin seçimi için yargıç olarak Paris'i seçmesinin sebebi hiçbir efsânede belirtilmemiştir.¹ Paris'in yargıç seçilmesiyle birlikte hayâtı da değişir. Bu karar üzerine, haberci tanrı Hermes ile birlikte üç tanrıça, İda dağına giderek

Paris'e geliş sebeplerini anlatırlar. Her üç tanrıça da Paris'ten "en güzel" olarak kendisini seçmesini ister. Bundan sonra tanrıçalar arasındaki çekişme iyice artar. Her biri, altın elmaya karşılık Paris'e vaatlerde bulunur. Zeus'un karısı gök tanrıçası Hera, Asya krallığını; Athena sonsuz akli ve başarıyı; Afrodit ise dünyânın en güzel kadınının aşkını ödül olarak ortaya koyar. Kazanansa Afrodit olur; altın elma karşılığında Paris'e kral Menelaos'un güzel karısı Helena'yı vâdetmiştir.

Paris'in Afrodit'i seçmesinin nedeni gerçekten üçü arasından onun en güzeli olması mıydı, yoksa Paris'in Helena'ya duyduğu aşk her şeyin üstünde miydi, bu konu tam anlamıyla aydınlığa kavuşmuş değildir.² Ancak anlatılanlara göre, Hera'nın Asya krallığı, Athena'nın sonsuz akıl ve başarıyı vaatlerine karşılık elmayı Afrodit'e vermesiyle Helena'nın aşkını seçtiği ortadadır. Üç güzel kadın ve Paris'in yargısı teması, ressamların sevdiği bir konu olmuş ve yüzyıllar boyunca bu efsâne resimlere aktarılmıştır.³

Daha sonra Paris, Afrodit'ten kendisine verdiği sözün gerçekleştirilmesini ister ve İda'dan ayrılır. Troya'ya babası Priamos'un yanına gider. Yunan efsânelerinde Zeus'un kızı olan güzeller güzeli Helena, kendi isteği ve seçimiyle Menelaos ile evlenmiştir. Menelaos'un babası Atreus ve annesi Aerope'dir. Annesi Aerope, Zeus soyundandır. Paris, sevdiği kadına kavuşmak için Yunanistan'a gider ve Sparta'da kral Menelaos'a konuk olur. Menelaos'un, büyükbabası Katreus'un ölüm haberi üzerine cenâze töreni için Girit'e gitmesiyle Paris Helena'yı baştan çıkararak ya da kandırarak Troya'ya kaçar. Helena'nın yanına hazînesini alarak gelmesi, aslında onun Paris'le kaçtığını gösterir. Kral Menelaos, durumu öğrenince karısını geri ister; Paris karşı çıkar ve bu olayların sonucu, Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sında geçen, Troyalılarla Akhalar arasında uzun yıllar süren Troya savaşının başlamasına neden olur.⁴ Helena, Homeros'ta Helene adıyla geçer. Paris'in Helene'yi Troya'ya kaçırmasının ardından kral Menelaos, karısını geri almak için

peşlerine düşer. Sparta kralı Menelaos, başta ağabeyi krallar kralı kabul edilen Miken kralı Agamemnon ile diğer kraları da savaşa davet ederek başkomutan Agamemnon önderliğinde yaklaşık yüzbin kişilik ordu ile denizden Troya sâhillerine ulaşırlar. Kıta Yunanistan'dan Akhalar ile Troyalılar arasında on yıl sürecek olan kanlı Troya savaşı böylece başlar.

Antik Yunan vazo resimlerinden başlayan örneklerle yüzyıllar boyunca farklı ülkelerden farklı teknik ve üslûplarla, "Paris'in yargısı", "Helena'nın kaçırılışı", "Troya atı" başta olmak üzere baştan sona Troya savaşı destânı⁵ duvar ve tuval resimlerinde ve el yazmalarında betimlenmiştir. Troya savaşıyla ilgili olarak çeşitli kabartmalar ve heykeller de yapılmıştır. Pek çok sanatçıya ilham kaynağı olan Troya savaşı, Antikçağ Yunan, Etrüsk, Roma sanatı, ve Ortaçağ sonrasında; rönesans, barok, manyerizm, rokoko üslûpları ve neoklasizm, empresyonizm, post empresyonizm, sembolizm gibi sanat akımları ile günümüze değin yüzlerce sanat yapıtının oluşmasına neden olmuştur. Efsâneye dayalı Troya atı imgesi de farklı zamanlarda, farklı sanatçılar tarafından farklı yorumlarla eserlere aktarılmıştır.

Troya, Çanakkale Biga yarımadasında Tefikiye köyü yakınında Hisarlık mevkiinde yer alır. Eski Yunancada Troia ve İlion ismiyle geçer. Türkçede Troya, Fransızcadada Truva diye okunur. Alman araştırmacı Heinrich Schliemann Homeros'un Yunanca *Ilias* adıyla meşhur *İlyada* ve *Odysseia* destanlarında yazdıklarından yola çıkarak Homeros Troya'sına ulaşmak için 1870'de Hisarlık bölgesinde kazılara başlar. Dokuz kat kentin katmanlarını kazar, alttan ikinci katmanda Priamos'un defnesi sandığı hazîneyi bulur ve hazîneyi Yunanistan üzerinden Berlin'e kaçar. Troya'daki kazılar resmî olarak aralıklarla günümüze kadar devam etmektedir.

Troyalılar ile Akhalar arasında geçen Troya savaşında, Troya atı savaşın dönüm noktası olmuştur. Tahtadan yapılmış bir atın içine saklanan askerler, gece atın içinden çıkarak Troya'nın kapılarını açarlar ve şehir yerle bir edilir.

Ozan Homeros, MÖ VIII. yüzyıl- da Anadolu'da İyonya'da yaşamıştır. Sözlü anlatım geleneğinden şiirsel bir anlatımla kayda geçirdiği *İlyada*, İlion ya da Troya olarak anılan kentin destânıdır ve Troya savaşının kısa bir kesitini konu alır. Yaklaşık on yıl süren kuşatmada Troya savaşında yaşanan çatışmalardan ve kahramanlarından bahsedilir. Hektor ve Patroklos'un ölümü, Akhilleus'un Akha ordusu başkomutanı Agamemnon'a öfkesi, Hektor'un ölüsünün babası kral Priamos'a verilmesi gibi olaylar aktarılır. 24 bölüm ve 16 binden fazla dizeden oluşan destan, Troya savaşının dokuzuncu yılında 51 günlük süreyi kapsar.⁶ *Odysseia*'da ise savaştan sonra Troya'dan ayrılan Odysseus'un 10 yıl süren İthaka'daki âilesine dönüş serüveni anlatılır. Troya atından da *Odysseia* destânında bahsedilir. Homeros'un *Odysseia*'sının 8. kitabının "Odysseus'un Onuruna Şenlik" kısmında, Odysseus'un dönüşü için hazırlanan şölen ve yarışmalar, Odysseus'u yurduna götürecektir geminin hazırlanması, ozan Demodokos'un şölende Troya savaşından menkıbeler anlatması, Demodokos'un tahta at öyküsünü anlatması gibi bölümler vardır.⁷ Odysseus, şenlikler sırasında ozan Demodokos'tan tahta at olayını anlatmasını ister: "*Athena'nın*

yardımla Epeios yapmıştı onu hani, getirmişti Akropolis'e dayamıştı tanrısız Odysseus da kurnazca. İlyon'u yıkacak adamlarla doluydu içi."⁸

Orijinalinde 8. bölümde 490-495 arasında geçer bu diyalog ve 500-520 arasında da ozan Demodokos'un şiirsel anlatımı gelir. Argosların önderlerinin Odysseus ile birlikte atın karnında saklandığını, Troyalıların kendi elleriyle atı Akropolis'e çektiğini, alanda dikili duran atın çevresine dizilmiş Troyalıların konuşup tartıştıklarını söyler: "... üç yol vardı bir türlü karar veremedikleri: ya insafsız tunçla bu oyuk karnı deşeceklerdi ya kayaların ucuna dek çekip boşluğa atacaklardı ya da saklayacaklardı tanrılar için bir adak gibi. Sonunda bu üçüncü yol uygun görüldü onlara, çünkü kaderlerinde yok olmak vardı, kocaman tahta atı o gün kente almışlardı, Argosuların önderleri saklanmıştı içine yıkım ve ölüm getirmek için Troyalılara."⁹ Akhaların atın oyuk karnından çıkıp indikten sonra kente saldırmalarını, Odysseus'un tıpkı Ares gibi Menelausla birlikte Deiphobos'un evine karşı yürümesini ve bu korkunç savaşı Athena'nın yardımıyla nasıl kazandıklarını anlatır.

Bu bölümde, ozan Demodokos tahta atı Athena'nın yardımıyla Epeios'un

yaptığını da bildirir. Epeios/Epeius bir Akha önderidir ve Troya savaşına otuz gemilik bir filoyla katılmıştır. Savaşta pek başarılı olamayan Epeios, Troya'ya sokulacak tahta atı inşa etmiş, tıpkı Odysseus gibi, o da önderlerle birlikte atın içinde Troya'ya girmiştir.

Epeios, Troya'dan dönünce güney İtalya'ya giderek orada bir şehir kurar. Burada Athena için bir tapınak yaptırır ve tahta atı yapmak için kullandığı tüm avadanlıkları tanrıçaya adar.¹⁰

İlyada'da Troya savaşı henüz bitmemiştir. Troya savaşı efsânesi, günümüze ulaşmayan destanlar silsilesinden *Aithiopsis* ve *Little Iliad*'da devam eder. Günümüze ulaşmamış olan *Little Iliad*'da Truva'nın ağır bir kuşatma altında olduğu; Philocteris'in Paris'i öldürmesi, Yunanlı Epeios'un tahta atı inşa etmesi, Odysseus'un bir dilenci kılığında Troya'ya girmesi, Helen'in onu tanıyarak birlikte Troya'nın işgâlini planlamaları, Odysseus'un gemilere dönmesi, Yunan birkaç askeri tahta at içine saklamaları, kalan askerlerin kamp yerini ateşe verip Bozcaada'ya yelken açmaları, Truvalıların kuşatmanın bittiğine ve tüm Yunanların gittiğine inanıp surların bir bölümünü yıkarak tahta atı içeri almaları anlatılır.¹¹

Kuşatma altındaki Troya ve Troya atıyla ilgili olarak Romalı şâir Vergilius/Virgilius'un *Aeneid*'i (Aeneis) ve Smyrnalı Quintus'un IV. yüzyıldaki *Postomerica*'sı gibi daha sonra yazılan eserlerde de ayrıntılı bilgi vardır. Kelder, geç dönem yazarların büyük çoğunluğunun eserlerini, şimdi kayıp olan Miletli Arctinus'un *Ilioupersis* (Troya'nın Yağmalanması) gibi öncü metinlere dayandırmış olabileceklerini bildirir.¹²

Vergilius'un *Aeneid* adlı eseri, Troyalı kahraman Aeneas'ın efsânesidir. Roma'nın kuruluşunu Troyalı Aeneas'a bağlar. Vergilius'un *Aeneid* destânının 2. ve 3. kitabı, Homeros'un *Odysseia*'sının 8. ve 12. kitaplarıyla uygunluk gösterir.¹³ *Aeneid*'in 2. kitabında, Aeneas'ın babası, oğlu ve Troya savaşından ve yangınından sağ çıkan bir grup Troyalı ile Troya'dan ayrılmaları, yeni bir vatan arayışıyla İtalya'ya kadar gitmeleri, Tiber nehri kıyısında Roma'nın kuruluşu-

Truva savaşlarının betimi, mermer lahit. Rhode Island Tasarım Okulu Müzesi.

F. Primaticcio, Truva'ya sokulan ahşap at.

şuna öncülük etmeleri bütün süreçle-riyle anlatılır. Tanrıça Afrodit ile Troyalı prens Ankhises'in oğlu olan Aeneas/Aineias, Troya savaşında Hektor kadar önemli bir kahramandır. Aeneas 2. kitapta, Kartaca kraliçesi Dido'nun isteği üzerine başından geçenleri anlatan Aeneas'ın kendi ağzından tahta at hîlesi, Troya'nın işgâli, yangın ve katliamlar hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Râhip Calchas/Khalkas'ın önerisiyle, Pallas Athena'nın tanrısal sanatı yardımıyla Epeios'un dağ gibi iri atı, İda dağından getirilen çamlarla atı inşa etmesi, Odysseus gibi önderlerle birlikte atın içinde tahta atın karın kısmındaki kapağı içeriden kapatarak onlarla birlikte Troya'ya girmesi gibi daha ayrıntılı bilgiler verilir. Epeios, atın böğrünü yontulmuş çamlarla kaplamıştır. Kura ile seçilen savaşçıları bunun içine kapatırlar. Karanlık yan tarafları ile geniş boşluklarını da teçhizatlı askerlerle doldururlar. Yunanlar, gemilerinin yelkenlerini açıp Mikeneai'ye gidiyor izlenimi verirler ve aslında Tenedos adasının arkasında saklanırlar. Bunu gören Troyalılar kapıları açıp onların terk ettikleri sâhile gidip ordugâhlarını görüp sevinirler.

Bir kısmı da buradaki Minerva (Athena) için armağan olan atın ululuğuna hayran kalırlar ve Thymoetes, atın surların içine alınıp kaleye yerleştirilmesini isterken bâzıları da Danaosların/ Yunanların bu şüpheli armağanını açık denize atmak ya da altından tutuşturup yakmak veya böğrünün boşluklarını delmek ve gizli yerlerini araştırmak için ısrarcı davranırlar. Troyalılar bunları tartışırken kaleden koşarak gelen râhip Laocoon, atın hîle olduğunu, içinde askerler olduğunu ya da surlara karşı olan evleri gözetleyip şehre yukardan saldırmak için yapılmış bir makine olduğunu, hediye olsa bile buna inanmalarını söyler. Sonra, mızrağını atın şişkin karnının yanındaki mafsalların oynak yerine fırlatır. Mızrak titreyerek saplanır ve atın böğrü sarsıldığından derin boşluktan inilti sesi çıkar. Bu sırada, Dardanoslu çobanlar, elleri arkasından bağlı bir delikanlıyı kralın önüne getirirler. Bu kişi, Troyalılara yapılan hîlenin inandırıcı olması için güya kurban sunulan Argoslu asker Sinon'dur. Hîlenin bir parçası olarak Troyalılara tahta at hakkında yalan bilgi verip onları kandırarak tahta atı şehre

Homeros, atın önemini metaforik bir şekilde göstermektedir: Savaşı kazanmak için bir orduya ve güçlü silâhlara sâhip olmak yetmez, aynı zamanda güçlü bir fikre de ihtiyaç vardır. Truva atı, bir fikrin yeri geldiğinde nasıl etkili işleyebildiğini anlatır.

I. A. Andreevich, Kral Priam'ın Hector'un cesedini kendisine vermesi için Achilles'e yalvarması, 1824. Tretyakov Galerisi.

almaya iknâ edecek kişidir.

Sinon, Kral Priamos'u ve Troyalıları, akça ağaç direklerinden yapılan tahta atın Athena için hediye olarak bırakıldığı; Yunanların savaşı kazanamayacaklarını anlayıp evlerine dönmek istedikleri; ancak fırtına ve rüzgârın denize açılmalarına engel olduğu için kâhin Calchas'ın önerisiyle rüzgârların yatışması için bir kurban vermeleri gerektiği; kurban olarak da kendisinin (Sinon) seçildiği ve kurban edilecekken kaçıp saklandığı; sonrasında da Yunanların gittiği konusunda kral Priamos ve Troyalıları iknâ eder.

Priamos, Sinon'a bu kocaman at yontusunu kimin bulduğunu ve ne amaçla yapıldığını, sunu mu yoksa savaş aracı mı olduğunu sorar. Sinon atın, Troya'daki Athena tapınağın-

dan Akhalar tarafından gizlice çalınan Palladium için öfkelenen Athena'nın öfkesini yatıştırmak için Calchas'ın önerisiyle yapıldığını anlatır. Buna göre Calchas, tahta atın Troyalılar tarafından kale kapılarından içeriye sokulmaması, surlardan içeri çekilememesi için gökyüzüne doğru yükseltilmesini sözde emretmiştir. Ayrıca Troyalılar tanrıçaya sunulan bu armağana elleriyle zarar verip onu gücendirirlerse, Priamos'un devletine büyük bir belânın uğrayacak, ancak atı kendi elleriyle şehre sokmaları hâlinde Troya bu savaşta Pelops surlarına kadar ilerleyecektir. Troyalılar, Sinon'a inanırlar ve tanrıçayı gücendirmemek için atı şehre sokmaya râzî olurlar. Bu sırada, denizden Tenedos adası tarafından gelen bir çift yılan rahip Laokoon ve iki oğlunu öldürü-

lür. Mızrağını tahta atın karnına atan râhibin ve oğullarının ölümü, tanrıların lâneti olarak değerlendirilir; atı şehre almaya karar verirler. Oysa Troya kralı Priamos ile karısı Hekabe'nin kızları bilici Cassandra/Kassandra da Troyalıları tahta atı şehre almamaları konusunda uyarmıştır. Ancak Troyalılar bu uyarıya da dikkate almazlar. Devâsâ atı şehre sokabilmek için surları yıkıp şehrin kalelerini açarlar. Atın ayakları altına kayan tekerlekler yerleştirilip boynuna halat bağlanarak eğlenceler, törenler eşliğinde şehre sokulur. Bunlar olurken tahta at, kapının eşiğine dört kez takılmış ve atın böğründen dört kez silâh sesi gelmiştir. Düzenlenen şenliklerin akabinde herkesin sızdığı bir anda, Sinon tahta atın içindeki savaşçıların dışarı çıkmasını sağlar. Epeios ve diğer komutanlar yukarıdan sarkıttıkları ip aracılığıyla bu kapalı yerden sevinç içinde çıkarlar. Bu arada Tenedos arkasındaki gemiler de mehtaplı sâkin denizde yol alıp sâhile ulaşmıştır. Sonrasında yaşanan katliam, yangın, yağma, kral Priamos'un öldürülüşü, kurtulabilen insanların durumu gibi pek çok konu hakkında Aeneas bilgi verir.

Smyrnalı Quintus'un 8772 mısra ve 14 kitaptan oluşan IV. yüzyıldaki *Postomerica* eseri,¹⁴ Hektor'un ölümünden sonraki olayları anlatır. Quintus'un kitabında da Vergilius'un *Aeneid*'i gibi Troya savaşı ve tahta at hîlesi hakkında ayrıntılı bilgi vardır. Quintus'un 12. ve 13. kitabı kitabı, Troya atını konu alır. Troya savaşının yönünü belirleyen at fikri, kâhin Calchas ya da Athena'nın ilhâmıyla Akhalı komutan Odysseus'tan çıkmıştır. Bir türlü kazanılamayan savaşta, müthiş bir planlama ya da bir başka deyişle akıllı bir savaş hîlesiyle savaşın âkıbeti değişmiştir.

Dokuz katmandan oluşan antik Troya ören yerinde, Troya VI tabakasındaki kent, yaklaşık MÖ 1700-1250 ya da MÖ 1750-1300 ve Troya VIIa ise MÖ 1250-1020 ya da MÖ 1300-1180 olarak Son Tunç Çağı'na târihlenir ve Homeros'un Troya'sı olarak kabul edilir. Yüksek Troya Kültürü olan Troya VI ve VIIa tabakaları, Son Tunç Çağı Troya'sıdır ve aynı dönem Hitit metinlerinde kayde-

dilmiş olan Wilusa ülkesinin W(İlios) olarak Ilios/Troia adı taşıyan yer olduğu düşünülmektedir. Arkeologlar, savaşın tam ne zaman olduğu konusunda görüş ayrılığı yaşamış, farklı târihler belirlemiştir. Genelde yaygın görüş, MÖ 1240 ya da MÖ 1250 olarak geçer. Troya'da kazılar yapan Schliemann, Troya II'yi; Dörpfeld, Troya VI'yı; Blegen, Troya VIIa'yı, Troya savaşının Iliionu olarak değerlendirmiştir. Troia kazı başkanlarından Korfmann, Troya VI ve Troya VIIa evrelerinin sonlarına doğru yangın tabakası bulunduğunu belirtir. Troya VI'daki yangının nedeninin deprem, Troya VIIa tabakasındakinin ise yaklaşık MÖ 1200'lerde kaybedilmiş bir savaş olduğunu, bu tabakada gömülmeden bırakılmış ya da âcilen gömülmüş ölümler ile kenti savunanların kullanmaya fırsat bulamadıkları mancınık ve sapan taşlarını savaşın kaybedildiğini gösteren ipuçları olarak değerlendirir. Ayrıca, Troia VII sonlarına doğru veya

Troia VIIa'nın başlarında, savaştan önce Troya VI'nın kale kapısı VI U'nun iptal edilmiş olduğunu da belirtir.¹⁵ Troya kazılarına başkanlık yapmış olan Carl Blegen, yaklaşık MÖ 1240'da Troya VIIa'da yangın ve yağmaya bağlı tahribatla buranın Homeros Troya'sında yaşanan yağma olduğunu belirtir. Troya kazısı başkanı Prof. Dr. Rüstem Aslan, Troya'da savaş arabaları ve atın öneme değinerek son dönem kazılarında Truva VI'da, yâni Homeros Truva'sı döneminde, at kemiklerinin çoğaldığını ve yeni kazılarda, Truva'nın aşağı kentinde savaş arabalarının kaleye yaklaşmasını önleyecek savunma hendeği tespit edildiğini söyler. Aslan'a göre, Homeros Truva'sı olarak tanımlanan dönemde, Anadolu ve Ege coğrafyasında savaş arabası en önemli savaş âletidir ve savaş kazanmak için yeterli miktarda ata ve savaş arabasına sâhip olunması gerekir: "Homeros, atın önemini, metaforik bir şekilde anlatmaktadır. Yâni sâdece orduya

ve silâha sâhip olmanız bir savaşı kazanmak için yeterli değildir. Homeros, aynı zamanda bir fikrin de gerekli olduğunu, Truva atı öyküsüyle anlatmaktadır."¹⁶

Hem Troyalıların hem de Mikenlerin at yetiştiriciliği ve atlı savaş arabası kullanımında usta oldukları, resimlerden ve arkeolojik kazı buluntularından anlaşılmaktadır. Castleden'un *The Attack on Troy (Truva Savaşı)* kitabında, tahta atı şehir surlarını aşmak için geliştirilmiş bir aracın tasviri olarak değerlendirir. *Little Iliad*'da, *Odyssea*'da ve daha sonra Eshilos (Aeschylus)'un *Agamemnon*'da, Euripides'in *Truvalı Kadınlar (The Trojan Women)* ve *Hekube*'de ayrıntılı anlatılmış; ilerleyen yıllarda Virgil'in *Aeneid*'i ve diğer birçok eserde anlatım daha da geliştirilmiştir. Geleneksel tahta at hikâyesi geçmişte de günümüzde de güçlü ve inandırıcı bir resimdir. Antik çağlarda bile birçok bilim adamı hikâyenin arkasında daha farklı bir şeyin yattığını fark etmiştir.

A. Elsheimer, Truva yangını. Alte Pinakothek Müzesi.

Dionysos'un zaferi, MÖ 190. Walters Sanat Müzesi.

Çanakkale Troya'daki ören yerinin girişinde simgesel olarak tahtadan bir Troya atı vardır. Troya Tarihî Millî Parkı'nın girişindeki bu at heykelinin hikâyesi kısaca şöyledir:

Troya atı efsânesinden hareketle buraya gelen turistlerin beklentileri doğrultusunda TC Kültür Bakanlığı, 1973 yılında ahşap bir Troya atı yapılması için çalışmalar başlatır. Proje için mîmar İzzet Senemoğlu görevlendirilir; ancak bölgede araştırma yapan Senemoğlu, at ile ilgili hiçbir veri bulamaz. Atın tasarımında, karın kısmını Akhalı askerlerin girdiği düşünülen bir oda gibi tasarlar ve atın yüksekliğini Troya surlarının yüksekliğine göre 12.5 m olarak belirler. Atın inşâ pro-

jesi ihâleye çıkar ve ilk ihâleyi alan firma projeye başlamadığından ikinci kez ihâle yapılır. İkinci firma projeye başlar, ancak işi yarım bırakır. Üçüncü ihâleyi Çanakkaleli marangoz ustası Ahmet Karadeniz alır ve Kaz dağlarından getirilen çam ağaçlarıyla altı ayda Troya atının iskeletini tamamlar. İskelet üzerine dış yüzey kaplaması aşamasında işi bırakır ve kalan iş bir başka usta tarafından tamamlanır. İzzet Senemoğlu'nun tasarladığı ve çoğunluğunu marangoz Ahmet Karadeniz'in yaptığı Troya atı, 1975'te ziyârete açılır.

Troya, 1998 yılında UNESCO Dünya Kültür Mîrâsı listesine alınmıştır. Troya'ya gezmeye gelen hemen herkes girişte bu sembolik tahta atı görür ve anı fotoğrafı

çekerek. Tahta atın gövdesinde dörtgen açıklıklı pencereye benzer bir bölüm ve üstünde sırt kısmında yine dörtgen pencere biçimli boşlukları olan dörtgen bir bölüm vardır. Genelde tahta atın oda gibi olan içine giriş ziyâretçilere açıktır. Atın arka ayaklarının olduğu yerdeki merdivenlerden çıkılarak ata girilebilir ve dörtgen pencerelerden dışarıyı seyredebilir. Doğal koşulları yüzünden tahribâta uğrayan tahta at, çeşitli onarımlar geçirmiş olsa da hâlen iyi durumdadır.

Çanakkale'nin başta gelen sembollerinden olan Troya atının ikincisi ise daha yenidir. Warner Bros. şirketi, 2004'te gösterime giren *Troy* filmi için devâsâ

ölçülerde bir Troya atı hazırlatmıştır. Film için tasarlanan atın yapımında, 12 heykeltıraş çalışmıştır. Londra'da Sheperton stüdyolarında çelik ve fiberglastan yapılmaya başlanan at heykeli, büyüklüğü nedeniyle parça parça film seti olan Malta'ya taşınmış ve parçalar burada monte edilmiştir. Film çekimleri Malta, Meksika ve Londra'da gerçekleşmiştir. Brad Pitt, Eric Bana, Orlanda Bloom, Diane Kruger gibi ünlü isimlerin rol aldığı Troy filmi'nin senaryosu, David Benioff tarafından yazılmış, yönetmenliğini ise Wolfgang Petersen yapmıştır. Sinema filminde kullanılmış olan sembolik Troya atı, film tamamlanınca değişik ülkelerdeki gala-lara gönderilmiştir. Troya atına, İspanya,

Yunanistan ve Türkiye tâlip olmuş, 2004 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın girişimleriyle, at film şirketi tarafından Çanakkale'ye hediye edilmiştir. Gala nedeniyle Japonya'da bulunan Troya atı, demonte parçalar hâlinde gemiyle İstanbul'a ve İstanbul'dan da üç tır ile kara yoluyla Ağustos 2004'te Çanakkale'ye getirilmiştir. Çanakkale Kordon'da, vâliklik binâsı ön kısmındaki Morabbin Parkı olarak adlandırılan alana yerleştirilmiştir. Troya atının, Warner Bros. şirketine 260 bin dolara mâl olduğu ve Çanakkale'ye ulaşması için de 20 bin dolar masraf yapıldığı bilinmektedir. Atın Çanakkale'ye geliş mâliyeti, Sinema ve Telif Hakları Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmıştır. Eski gemilerin ahşap omurgalarından yapılmış izlenimini veren bu Troya atı heykeli çelik çerçeveli olup fiberglas malzemeye kaplanmıştır. Yaklaşık 12 ton ağırlığındaki atın yüksekliği 12.4 m, genişliği 6 m, uzunluğu ise 10 m'dir. Almanya'dan gelen bir teknik ekip tarafından Troya atının montajı tamamlanarak 13 Eylül 2004'te ziyârete açılmıştır.

Çanakkale'deki üçüncü büyük Troya atı ise diğerleri gibi meşhur değildir. Çanakkale'den Troya'ya giderken İncepe/Erenköy alt kısmında restoranların olduğu yerde, Troiapark'tadır. Troya atının eski betimlemelerinden biri olan ve yaklaşık MÖ 670'e târihlendirilen Mykonos vazosundaki kabartmadan esinle, 2009'da İsmail Bozkurt, Halit Aytekin ve Yalçın Kaya adlı ustalar tarafından yapılmıştır.

Etrâfında kalkan ve mızraklı savaşçıların olduğu atın gövdesinde, karın ve boyun kısmındaki dörtgen pencerelerden içerde savaşçıların olduğu görülür ve atın ayaklarında tekerlek vardır. Tahta atın bacakları düzdür ve karın kısmında, Troya ören yeri girişindeki tahta atınki gibi dörtgen pencereler vardır. Mykonos pithosundaki gibi atın karın kısmında dörtgen tasarımlı beş pencere ve boyun kısmında da ikişer pencere yer alır.

Troya ören yerinin, UNESCO tarafından Dünya Mîrâsı listesine alınışının 20. yıldönümü nedeniyle 2018 yılı, "Troia Yılı" ilan edilmiş, Troya atı da sembol olarak kullanılmıştır. 🐾

- 1 Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 237-238.
- 2 Azra Erhat, *age*, s. 238.
- 3 Gül Sandikmen, "İda Dağı'nda Güzellik Yarışması: Mitolojiden Resme Paris'in Yargısı", *Bayramiç Değerleri Sempozyumu 29 Ağustos 2008*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, 2008, s. 143-169; Paul Zucker, *Styles in Painting A Comparative Study*, The Viking Press, New York, 1950, s. 51-57.
- 4 John Pinsent, *Greek Mythology*, The Hamlyn Publishing Group, London, 1973, s. 117-119.
- 5 Peter Blome, "Yunan Sanatında Destan Troia Oluyor", *Troia Düş ve Gerçek*, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 118-154.
- 6 Homeros, *Ilyada*, çev. Azra Erhat - A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 1993, s.27.
- 7 Homeros, *Odysseia*, çev. Azra Erhat - A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 2008, s. 146-162.
- 8 Homeros, *age*, s. 160.
- 9 Homeros, *age*, s. 160-161.
- 10 Azra Erhat, *age*, s.102.
- 11 Rodney Castleden, *Truva Savaşı*, çev. Süleyman Genç, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 114-115.
- 12 Jorrit Kelder, "Troya Döngüsünün Kökenleri", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012, s. 16; Troya ve Troya savaşını konu eden eserler, Bizans edebiyatında da devam etmiştir. Bkz. Willem Aerts, Willem Aerts, "Bizans'ta Troya", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012, s. 98-103.
- 13 Vergilius, *Aeneas II*, çev. Oktay Akşit, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1299, İstanbul, 1968, s. VI.
- 14 Smyrnalı Quintus'un eseri *Posthomerica, The Fall of Troy* adını da taşır.
- 15 Manfred Korfmann, "Wilusa/(W)lios Yaklaşık M.Ö. 1200'ler - İlion Yaklaşık M.Ö. 700'ler", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012, s.69-71.
- 16 "Prof. Dr. Aslan'dan Truva Atı'yla ilgili o iddiaya yanıt", <http://www.hurriyet.com.tr/prof-dr-aslan-dan-truva-atıyla-ilgili-o-iddia-40633646> (Erişim tarihi 6.9.2018). Yazıda, İtalyan deniz arkeoloğu Francesco Tiboni, Truva atının aslında bir gemi olduğunu iddia ettiği haberi vardır.

KAYNAKÇA

- 1 Aerts, W., "Bizans'ta Troya", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012, s. 98-103.
- 1 Blome, P., "Yunan Sanatında Destan Troia Oluyor", *Troia Düş ve Gerçek*, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 118-154.
- 1 Castleden, R., *Truva Savaşı*, çev. Süleyman Genç, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- 1 Erhat, A., *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- 1 Homeros, *Ilyada*, çev. Azra Erhat - A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 1993.
- 1 Homeros, *Odysseia*, çev. Azra Erhat - A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 2008.
- 1 Kelder, J., "Troya Döngüsünün Kökenleri", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012.
- 1 Korfmann, M., "Wilusa/(W)lios Yaklaşık M.Ö. 1200'ler - İlion Yaklaşık M.Ö. 700'ler", *Troya Kent, Homeros ve Türkiye*, W Books, Amsterdam, 2012, s. 64-76.
- 1 Pinsent, J., *Greek Mythology*, The Hamlyn Publishing Group, London, 1973.
- 1 Sandikmen, G., "İda Dağı'nda Güzellik Yarışması: Mitolojiden Resme Paris'in Yargısı", *Bayramiç Değerleri Sempozyumu 29 Ağustos 2008*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, 2008, s. 143-169.
- 1 Schwab, G., *Klasik Yunan Mitolojisinin En Güzel Efsaneleri*, c. I, çev. Devrim Doğan Yüzer, İlya Yayınevi, İzmir, 2005.
- 1 Vergilius, *Aeneas II*, çev. Oktay Akşit, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1299, İstanbul, 1968.
- 1 Vergilius, *Aeneas*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, Payel Yayınları, İstanbul, 2015.
- 1 Zucker, P., *Styles in Painting A Comparative Study*, The Viking Press, New York, 1950.